

Oddziaływania wychowawcze rodziny w zabytkowym parku¹

Proces wychowania najpierw przebiega w środowisku rodzinnym, następnie w środowiskach takich, jak: przedszkola, szkoły, i inne instytucje wychowania pozaszkolnego. Fakt, że pierwszym i najważniejszym z tych środowisk jest rodzina jest dla niej poważnym wyzwaniem. Jednocześnie fakt ten posiada wyjątkowe znaczenie jeśli chodzi o możliwości najwcześniejszego oddziaływania wychowawczego. Dlatego też, problemowi temu należy się szczególna, pedagogiczna uwaga.

Rozpatrując to zagadnienie, trzeba pamiętać o ogromnej dziś potrzebie pedagogizacji rodziców, którzy niejednokrotnie nie zdają sobie sprawy z wagi podejmowanych przez nich oddziaływań wychowawczych w rodzinie i następstw z tego wynikających. W procesie pedagogizacji należy wziąć również pod uwagę te rodziny, które odczuwają odpowiedzialność na nich spoczywającą. Rodziny takie, powinny także zabiegać o stałe doskonalenie swoich oddziaływań wychowawczych. Jest to szczególnie istotne w czasach zmieniającej się szybko przestrzeni społecznej człowieka oraz w okresie dokonywania się wielu zmian, w czasach poszukiwań wartości ogólnoludzkich i autorytetów.

Dlatego też, pozwolę sobie zwrócić uwagę na pewne wybrane aspekty oddziaływań wychowawczych w rodzinie i przedstawię kilka form, które jak sądzę, mogłyby stanowić pewne urozmaicenie dla rodzin podejmujących działania wychowawcze.

Na wstępie, warto byłoby określić przestrzeń wychowawczą, jaką stanowi środowisko zabytkowego parku miejskiego.

Zabytkowy park jest szczególnym przypadkiem dzieła sztuki, znajdującym się w pierwotnym miejscu swego przeznaczenia (i jednocześnie w naturalnym środowisku życia człowieka), na gruncie historii sztuki zwany zabytkiem *in situ*.

Należy podkreślić, że park jako dzieło sztuki jest wyjątkowym obiektem, gdyż na jego piękno składa się nie tylko forma materialna nieożywiona - jak to bywa w przypadku większości zabytków - ale i materia ożywiona (szata roślinna - drzewa, krzewy, kwiaty, itd.). Należy też uwzględnić środowisko społeczne parku, czyli szeroką grupę jego użytkowników. Ponadto każdy park, obok osób go odwiedzających posiada swoich "mieszkańców" (przedstawiciele fauny parkowej), którzy kształtują atmosferę parku i znacząco wpływają na jego indywidualny charakter.

Nie należy również zapominać o różnego rodzaju obiektach małej architektury parkowej (takich, jak pomniki, altany, pałacyki i inne elementy) upiększające tak zwane wnętrza krajobrazowe. Pamiętać też trzeba o wszystkich zabytkowych obiektach, znajdujących się w najbliższym sąsiedztwie parku.

Dodatkową zaletę zabytkowego parku stanowi fakt, iż jest on usytuowany zazwyczaj w części centralnej miasta lub jego najbliższej okolicy, co stanowi o jego funkcjach kulturotwórczych.

Jednocześnie istotnymi składnikami dzieła sztuki, jakim jest zabytkowy park miejski, są również wszelkie niewymierne charakterystyki ujmowane takimi określeniami, jak przestrzenność, sceneria, genius loci, głosy natury oraz naturalny spokój i atmosfera, tam panujące. W starych parkach ukrytych jest również wiele wartości społecznych, estetycznych, kulturowych i przyrodniczych².

Te wszystkie elementy i wartości, posiadają decydujący wpływ na sposób odbioru parku przez osoby odwiedzające ten teren, jako twor natury i dzieła człowieka.

Projektowane przeze mnie oddziaływania wychowawcze łączą się z przebywaniem rodziny w parku.

Zabytkowy miejski park jest terenem, na którym rodzina mogłaby podjąć próbę przygotowywania swych dzieci do odbioru wartości kulturowych.

Rola wychowania estetycznego w wychowaniu dzieci i młodzieży jest często niedoceniana przez szkołę. Nauczyciele wielu przedmiotów o charakterze artystycznym obawiają się likwidacji systemu klasowo-lekcyjnego, co według nich obniżyłoby rangę tych przedmiotów. Obawy te powinny być jednak przezwyciężone. Wychowanie estetyczne jest przykładem treści, które się w tym systemie bardzo źle mieszczą. Nie da się bowiem prawdziwie zaprosić dzieci i młodzieży do rozwoju, do uczestnictwa, do przeżywania inaczej, tej całej sfery wrażeń, jaka się toczy z pięknem, w systemie, który przykuwa dziecko do ławki, który przecinania jest dzwonkiem o oznaczonej porze. W systemie, w którym tak niewiele można naprawdę spontanicznie zrobić.

W tym właśnie obszarze oddziaływań wychowawczych duża rola spoczywa na rodzinie. Dbałość o uwrażliwienie dziecka, rozwinięcie jego artystycznych zdolności, przygotowanie do odbioru sztuki, rozbudzenie zainteresowań w tej dziedzinie, to cele, które mogą i powinny być realizowane przede wszystkim w rodzinie. Wychowanie estetyczne musi "wyjść" poza system klasowo-lekcyjny, poza pojęcie przedmiotu nauczania i musi naprawdę zaistnieć w naszych rodzinach. W wychowaniu tym winno być miejsce na przeżycie, miejsce na porozumiewanie się poprzez sztukę, poprzez piękno, poprzez postrzeganie piękna i poprzez tworzenie rzeczy pięknych. Wychowanie estetyczne jest to przecież ta dziedzina, bez której nie sposób sobie wyobrazić dobrego wychowania człowieka.

Podczas kształtowania wrażliwości nie tylko estetycznej, ale i ekologicznej dziecka ważna jest również znajomość historii tych obiektów sztuki ogrodowej - sztuki częściowo wykonanej ręką człowieka, a częściowo ukształtowanej przez naturę, zwracanie uwagi na harmonię, piękno tych obiektów, ich walory kompozycyjne i przestrzenne.

Szczególne miejsce w oddziaływaniach wychowawczych rodziny przysługuje tradycji i historii. Jeśli chodzi o tą grupę zagadnień, to środowisko zabytkowego parku jawi się jako wyjątkowo sprzyjające wychowawczo. Na terenie tych bowiem parków lub w ich najbliższym sąsiedztwie znajduje się zazwyczaj wiele pomników, popiersi, tablic pamiątkowych, które stanowią rodzaj trwałego symbolu patriotyzmu, ofiarności, odwagi czy talentu wybitnych osobowości - bohaterów narodowych, artystów, postaci historycznych, czy literackich.

Znajomość przez rodziców historii wydarzeń łączących się z wybranymi pomnikami, miejscami, czy obiektami w parku pomoże w rozbudzeniu u dziecka świadomości historycznej i narodowej. Wiedza taka pomagać będzie w interpretacji dziejów ojczystych, jak również wpływać na kształtowanie i utrwalanie pojęć historycznych. Podkreślanie cech charakteru danych postaci kreować będzie z kolei swoistą aurę, pozytywnie stymulującą dążenie do pracy nad własnym charakterem, wolą; nad kształtowaniem postaw i zachowań, szacunku do innych, wpływając również właściwie na stosunek dzieci i młodzieży do wartości przekazywanych przez poprzednie pokolenia.

Podkreślana niejednokrotnie rola rodziców w rozwoju dziecka, szczególnie rozwoju emocjonalnego i moralnego stanowi ważny aspekt oddziaływań wychowawczych. Na terenie zabytkowego parku mogą i powinny być również omawiane problemy normy obowiązującej i problem wzorca. Szczególnie ważne jest tu podkreślenie zasady, że normy etyczne zawsze obowiązują każdego człowieka, we wszystkich sytuacjach życiowych, zgodnie z własnym sumieniem.

Biorąc za przykład postacie fundatorów wielu zabytkowych obiektów, można przy okazji wyjaśniać zjawiska mecenatu sztuki - w wersji nowoczesnej odrodzonego w powszechnej dziś idei fundacji, można uczyć młodzież jak funkcjonowały te instytucje dawniej, a jak wyglądają one obecnie. Można także skutecznie w tym obszarze wychowawczym wpajać troskę o dobro wspólne, dbałość o zieleń i wyrabiać poczucie odpowiedzialności i zaangażowania w te zagadnienia.

Podejmowany odpowiednio dialog rodzinny, w środowisku o tak wysokich walorach edukacyjnych może ponadto wpływać na formowanie stosunku dzieci do środków masowego przekazu i stanowić swoistą jego korekturę.

Środowisko to stanowi bowiem skuteczne antidotum na wszystkie tzw. techniczne środki nauczania i wychowania (walkmany, komputery, telewizję, video, itd.), które znacznie ograniczają kontakt osobowy z dru-

gim człowiekiem, powodując kształtowanie się postaw anonimowości i wyobcowania. W moich rozważaniach nie sposób wreszcie pominąć t e r a p e u t y c z n e j r o l i takiego spotkania i dialogu.

Wśród oddziaływań wychowawczych, jakie mogłaby podjąć rodzina przebywająca na spacerze w zabytkowym parku miejskim, należy zwrócić uwagę również na elementy w y c h o w a n i a p r o s p o ł e c z n e g o. Zabytkowy ogród stwarza duże możliwości dla tych oddziaływań, którym sprzyjają: bliskość terenu parkowego od miejsca zamieszkania oraz możliwość częstego przebywania na tym terenie, co korzystnie wpływa na tworzenie się i utrzymywanie więzi społecznych w środowisku lokalnym.

Warto zauważyć, że także w sytuacji relaksowej, wypoczynkowej, jaką jest w s p ó l n y s p a c e r, dziecko obserwuje sposób zachowania się rodziców. Dziecko ma wówczas sposobność do oceny postaw dorosłych, uczy się również pewnych reguł współżycia społecznego. W czasie spacerów w parku jest zazwyczaj więcej czasu i sposobności na rozwijanie u dziecka odpowiedniej postawy wobec przejawów aspołecznego zachowania.

Z pedagogicznego punktu widzenia, ten typ oddziaływań wychowawczych należałoby zaliczyć do t z w. m o d e l o w a n i a, n a ś l a d o w a n i a p e d a g o g i c z n e g o, które posiada bardzo silny wpływ na kształtowanie się postaw wychowanków. Stąd jasno wynika potrzeba właściwych zachowań dorosłych o charakterze prospołecznym - odpowiedniego interpretowania zdarzeń i sytuacji wychowawczych. W tej grupie społecznego wychowania dzieci i młodzieży mieści się również cała gama zachowań odnoszących się do formowania kultury bycia, np. zwracania się do osób przebywających w parku, do osób starszych, młodszych, czy swoich rówieśników. Kształtowanie społecznych zachowań i postaw może być również elementem stosunku dzieci i młodzieży do roślin i zwierząt znajdujących się w parku.

Na oddziaływanie wychowawcze rodziny w zabytkowym parku, podobnie jak i w innych sytuacjach rzutować będzie przede wszystkim charakter klimatu domu rodzinnego, rodzaj preferowanego przez daną rodzinę stylu wychowania: tradycyjnego, nowoczesnego lub "mieszanego", sposoby spędzania czasu wolnego, jak również obyczajowość rodzinnych uroczystości oraz inne tego typu determinanty.

Spacer w zabytkowym parku może również mieć charakter objaśniający, jeśli chodzi o pomoc w interpretacji trudnych dla dziecka problemów. Ważne będą tu tematy i wątki dialogów nurtujące dziecko w różnych okresach życia. Warto przypomnieć pedagogiczną z a s a d ę c i e r p l i w o ś c i i s t o p n i o w a n i a t r u d n o ś c i, jakie powinny być zachowywane, szczególnie w tych sytuacjach, gdy dziecko pomimo wcześniejszych objaśnień nadal czegoś nie rozumie. Z najskuteczniejszych metod objaśniających różne zawiłe kwestie warto polecić: opowiadanie, gawędę, bajkę oraz częste odwoływanie się do przykładów rzeczywistych, zgodnie z powiedzeniem rozpowszechnionym wśród wielu wychowawców: "słowa uczą, przykłady pociągają".

Trzeba więc stwierdzić, że spotkanie rodziców i dziecka w zabytkowym parku jest jednocześnie s p o t k a n i e m w p o s z u k i w a n i u w a r t o ś c i: wartości etycznych, wartości osobotwórczych, wartości historycznych i wartości estetycznych. Na te wartości należałoby zwrócić szczególną uwagę, odwiedzając zabytkowy park z rodziną.

Oczywiście przedstawione refleksje nabierają realnych kształtów, jeśli istnieje możliwość nie tylko zapoznania rodziców z bogactwem "materiału pedagogicznego", czy "środków dydaktycznych", jakie znajdują się w zabytkowych parkach. Część z tych wartości jest łatwo obserwowalna, zauważalna, nawet dla osoby po raz pierwszy odwiedzającej park i nie wymaga specjalnych objaśnień. Elementami takimi są na przykład roślinność, ukształtowanie terenu, rzeźby i pomniki znajdujące się na terenie parku, itd. Jednak poza e l e m e n t a m i w y m i e r n y m i, przykładowo zabytkowy park zawiera również bogactwo treści historycznych, symbolicznych, jakie "ukryte" są na jego terenie.

Pomijana często w wychowaniu r o l a k o n t e m p l a c j i krajobrazu naturalnego i kulturowego człowieka znalazła w tym środowisku dla siebie wyjątkowo dogodną pozycję. Teren zabytkowego parku miejskiego, zwłaszcza w części zacisznej, malowniczej, wyłączonej od zgiełku przylegających ulic, często z elementami naturalnej rzeźby terenu (kamienie, skały, drzewa, itd.) szczególnie sprzyja otwarciu człowieka na transcendencję, skłania do głębszej refleksji.

Pojawiające się współcześnie kierunki edukacyjne winny moim zdaniem zwrócić większą uwagę na oddziaływanie wychowawcze, jakie mogą być podejmowane przez rodzinę, czyli w naturalnym i pierwszym środowisku życia każdego młodego człowieka, której p r a w o d o w y c h o w a n i a jest niepodważalne. Z tej też perspektywy winna być rozpatrywana r o l a r o d z i c a j a k o p i e r w s z e g o w y c h o w a w c y.

Przypisy

¹ Artykuł ten stanowi rozwinięcie rozważań autorki poświęconych wartościom pedagogicznym zabytkowych parków Krakowa, przedstawionej na pierwszej sesji naukowej pt. „*Dzieło sztuki w pracy kulturalno - oświatowej*”, stąd definicja „zabytkowego parku” została tutaj ponownie przytoczona. Por J. Torowska, „*Walory edukacyjne zabytkowych parków Krakowa*”, zawarte w tym opracowaniu.

² Por. *Managment Policies U. S. Department of the Interior National Park Service, U. S. Gaverment Printing Office 1990*, s. 1-4; J. Bogdanowski, M. Łuczyńska-Bruzdowa, Z. Novak, *Architektura krajobrazu*, Warszawa- Kraków 1981; J. Rylke, *Wartości starych parków*, Warszawa 1987.

Literatura

Bogdanowski J., Łuczyńska-Bruzdowa M., Novak Z., *Architektura krajobrazu*, Warszawa-Kraków 1981.
Management Policies U.S. Department of the Interior National Park Service, U. S. Government Printing Office 1990.

Rylke J., *Wartości starych parków*, Warszawa 1987.

Torowska J., *Walory edukacyjne zabytkowych parków Krakowa*, [w:] *Pedagogika i sztuka*, Kraków 1997.

Family educational influences in the historic parks' settings (summary)

First of all, education is acquired in a family. The family setting is the first one in a child's life. It must be stressed that there is an urgent need for educating parents how to bring-up their children. The paper starts with the definition of a historical park, describing it as a special kind of the work of art, possessing unique values as an educationally-oriented environment. For example, historical parks in cities contain various tangible natural and cultural features such as plants, animals, waters, historic buildings and monuments, etc. They also have intangible qualities such as natural quiet, solitude, space, scenery, a sense of history and sounds of nature. The author considers aesthetic, ecological and history education, accentuating the role of the tradition and the past. Additionally, the author mentions moral, social and emotional development of a child which can be significantly improved in such surroundings. Dialogues with parents, meetings, walks, chats, etc. are educative forms suggested there. In this context the author considers the basic principles of educating children, among which patience and the rule of graduality of difficulties, in the process of educating are the most notifying. Finally, the role of the contemplation of the natural and cultural landscape in education is stressed. In these aspects the role of parental guidance in historic parks' settings as the first educator and teacher should be taken into consideration.

Tłumaczenie: Joanna Torowska